

Cyfarfod:	Y CYNGOR
Dyddiad:	17, Gorffennaf, 2014
Teitl:	Y Cyfansoddiad Newydd
Pwrpas yr Adroddiad:	Gofyn i'r Cyngor fabwysiadu diwygiadau i'r Cyfansoddiad yn dilyn adolygiad.
Cyflwynydd:	Cynghorydd John Pughe Roberts, Cadeirydd y Pwyllgor Archwilio.
Aelod Cabinet:	Cynghorydd Dyfed Edwards, Arweinydd y Cyngor
Swyddog:	Dilys Phillips, Swyddog Monitro

CEFNDIR.

1. Eglurwyd wrth y Cyngor Llawn ar yr 2^{il} o Fai, 2013 fod gwaith ar y gweill i lunio Cyfansoddiad safonol ar gyfer holl Gynghorau Unedol Cymru. Ysgogwyd y gwaith gan y gwahaniaethau sylweddol oedd yn amlygu eu hunan rhwng y gofynion cyfreithiol ar lywodraeth leol yng Nghymru o'u cymharu â rhai yn Lloegr yn sgîl pwerau Llywodraeth Cymru i ddeddfu. 'Roedd hyn, wedi ei gyplysu a'r ffaith fod pob Cyngor yng Nghymru bellach gyda threfn weithrediaeth (Arweinydd a Chabinet), yn ei gwneud yn amserol i gyflwyno dogfen gyfansoddiadol newydd fyddai'n caniatáu gwell cysondeb ar ddehongliadau ar draws Cymru. Cymerwyd y cyfle hefyd i symleiddio'r ddogfen a'i rhoi ar ffurf oedd yn haws i'w deall.
2. Y Pwyllgor Archwilio ydi'r pwyllgor sydd â chyfrifoldeb am adolygu materion llywodraethu o fewn y Cyngor a'r pwyllgor hwnnw ymgymerodd â'r gwaith o adolygu'r Cyfansoddiad. Gwnaeth hynny drwy sefydlu Gweithgor a aeth ati i edrych yn fanwl ar wahanol adrannau o'r ddogfen gan ymgynghori gyda chyrff perthnasol o fewn y Cyngor.
3. Ymgynghorwyd yn benodol â'r Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd, y Cabinet, y Fforwm Cadeiryddion ac Is-Gadeiryddion Craffu, y Pwyllgor Cynllunio, y Pwyllgor Safonau, y Pwyllgor Apelau Cyflogaeth a'r Penaethiaid Adrannau ar wahanol elfennau o'r Cyfansoddiad. Casglwyd y sylwadau ynghyd gan y Gweithgor a chyflwynwyd ei adroddiad terfynol i'r Pwyllgor Archwilio ar y 6^{ed} o Fai.
4. Yn ychwanegol gwnaed ymdrech i godi ymwybyddiaeth o'r newidiadau ymysg aelodau'r Cyngor drwy gyflwyno adroddiad i'r pedwar Fforwm Ardal ac yna ar y 1^{af} o Fai anfonwyd crynodeb o'r prif newidiadau drwy e-bost i holl aelodau'r Cyngor gan wahodd unrhyw sylwadau.

Y DDOGFEN GYFANSODDIADOL NEWYDD.

5. Mae ffurf y ddogfen gyfansoddiadol newydd yn wahanol iawn i ffurf yr un bresennol, ond nid yw'r newidiadau o sylwedd ynddi yn niferus. Er bod y Cyfansoddiad ar ffurf sydd yn safonol ac yn gyson ar draws cynghorau Cymru, mae cyfle i gael amrywiadau lleol ac mae'r Gweithgor wedi ceisio cadw nifer y newidiadau i'r trefniadau presennol i'r lleiafswm. Mae i'r ddogfen gyfansoddiadol newydd 23 Adran ac fe'u rhestrir yn Atodiad 1 i'r adroddiad hwn. Mae'r ddogfen gyflawn yn 250 o dudalennau o hyd.
6. Er hynny, mae'r prif newidiadau sydd yn effeithio ar aelodau a threfniadau llywodraethu'r Cyngor wedi eu cyfyngu i saith adran o'r Cyfansoddiad yn unig.
7. Mae Atodiad 2 yn cynnwys crynodeb byr sydd yn manylu ar y prif newidiadau i'r saith adran yma ac mae'r adrannau perthnasol i gyd hefyd wedi eu hatodi i'r adroddiad.

MATERION I'W HYSTYRIED.

8. Ar ei daith drwy'r gwahanol gyrff ymgynghorol, y Gweithgor a'r Pwyllgor, dim ond ar ddau fater y cafwyd gwahaniaeth barn rhwng y gwahanol gyrff. Gofynnir i'r Cyngor roi sylw a dod i benderfyniad ar y rhain yn benodol.
9. Roedd pob diwygiad arall a gynigir yn y Cyfansoddiad newydd safonol, at ei gilydd, wedi derbyn cefnogaeth gan y Gweithgor, y corff yr ymgynghorwyd ag o â'r Pwyllgor Archwilio, ac maent yn ffurfio argymhellion y Pwyllgor Archwilio i'r Cyngor.
10. Y ddau fater lle nad oedd llwyr gytundeb ydi:-
 - (a) gosod cyfyngiad ar hyd cyfarfodydd y Cyngor Llawn; a
 - (b) dod i benderfyniad ar gynigion cau neu sefydlu ysgolion unigol dan y cynllun trefniadaeth ysgolion.
11. Mewn perthynas â hyd cyfarfodydd y Cyngor Llawn, mae'r Cyfansoddiad safonol yn cynnig y dylid rhoi amod fod y cyfarfod yn dod i ben ar ôl cyfnod penodol ac unrhyw fusnes sydd yn weddill yn cael ei ohirio i'r cyfarfod dilynol. Barn y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd oedd na ddylid gosod terfyn amser ar gyfarfodydd o'r Cyngor Llawn. Barn y Gweithgor oedd ei bod yn briodol gosod terfyn amser o 4 awr, ond gan roi disgrisiwn i'r Cadeirydd i barhau â'r cyfarfod heibio hynny os oedd o'r farn fod hynny yn addas. Dyna'r argymhelliad gafodd ei dderbyn gan y Pwyllgor Archwilio.
12. Mewn perthynas â chynlluniau trefniadaeth ysgolion, mae'r mater sydd angen ystyriaeth yn deillio o newid diweddar i ddeddfwriaeth yn hytrach nag o gynnwys y Cyfansoddiad safonol.

13. Er dod i benderfyniad ynglŷn â chynnig i ad-drefnu ysgol neu ysgolion mae gofyn i'r awdurdod lleol ddilyn trefn benodol. Wedi cynnal ymgynghoriad statudol gyda budd-ddeiliaid eang mae angen dod i benderfyniad ynglŷn â symud ymlaen a'r cynigion a gwneir hynny drwy gyhoeddi rhybudd statudol cyhoeddus ffurfiol, penderfyniad Cabinet. Gosodir cyfnod penodol ar gyfer cyflwyno gwrthwynebiadau i'r Rhybudd. Yn y gorffennol pe derbyniwyd gwrthwynebiad byddai'r penderfyniad i'w gadarnhau yn mynd gerbron y Gweinidog Addysg. Bellach mae'r penderfyniad yma (gyda rhai eithriadau), boed gwrthwynebiad a'i pheidio hefyd gerbron yr awdurdod lleol. Cyhoeddwyd Cod Trefniadaeth Ysgolion 2013 sydd yn rhoi arweiniad ar y gyfundrefn

Dan y gyfundrefn gyfreithiol newydd mae dewis pa un a'i'r Cabinet ynteu'r Cyngor neu Bwyllgor Penderfynu Lleol yw'r corff priodol i gymryd y penderfyniad hwn. Barn y Gweithgor oedd mai'r Cabinet oedd y corff mwyaf priodol i gymryd y penderfyniad a hynny am mai cynllun y Cabinet fyddai unrhyw ad-drefnu sydd wedi ei gychwyn a'i bod felly yn deg i'r Cabinet ysgwyddo'r cyfrifoldeb llawn am y penderfyniad yn hytrach na'i rannu rhwng dau gorff. Yr oedd y Pwyllgor Archwilio yn anfodlon gyda'r argymhelliad hwn ac o'r farn y dylai'r Cyngor Llawn gael rôl yn y broses benderfynu. Gofynnwyd am adroddiad i'r Cyngor Llawn yn cloriannu'r wybodaeth gan gymryd i ystyriaeth dymuniad y pwyllgor bod y Cabinet yn cyflwyno argymhelliad i'r Cyngor Llawn ar y penderfyniad terfynol. Opsiwn arall e.e. fyddai i Bwyllgor Craffu roi sylw i'r cynnig cyn i'r Cabinet ei ystyried.

FFACTORAU PERTHNASOL.

- 14.
- Arweiniad Cod Trefniadaeth Ysgolion sydd yn datgan fod y Cabinet, oherwydd eu dealltwriaeth o faes trefniadaeth yn y sefyllfa orau i wneud penderfyniadau o'r fath.
 - Swyddogaeth y Cyngor yn gosod strategaeth a pholisi a chyfrifoldeb gweithredol y Cabinet.
 - Bodolaeth hawl galw i mewn Pwyllgorau Craffu.
 - Na fyddai'r Cyngor wedi ymwneud a'r broses yn arwain at y cynnig.
 - Amllder ac amserlen cyfarfodydd ac oblygiadau i amserlennu penderfyniadau trefniadaeth ysgolion sydd hefyd yn cael eu heffeithio gan amserlenni ariannu, adeiladu ynghyd ag effeithiau megis gwyliau ysgol. Caniateir uchafswm o 16 wythnos o ddiwedd y cyfnod gwrthwynebu i ddod i benderfyniad neu bydd y Rhybudd yn disgyn.
 - Cymhlethdod y broses penderfynu terfynol a'r pwysigrwydd o fod yn gyfarwydd â sail y cynigion a gofynion y Cod Trefniadaeth wrth gloriannu'r penderfyniad i gadarnhau Rhybudd Statudol ai pheidio.

- Yr angen i baratoi a chyhoeddi adroddiad ar y gwrthwynebiadau ac ymateb yr Awdurdod i'r gwrthwynebiadau o fewn 7 diwrnod o'r penderfyniad.

Daw'r cysyniad o Bwyllgor Penderfynu Lleol o ddarpariaeth y Cod Trefniadaeth. Mae arweiniad ac awgrymiadau am natur pwyllgor o'r fath yn y Cod er nad yw yn gosod argymhellion hollol eglur ond yn hytrach cynigion ynglŷn â math o opsiynau fyddai yn bosib wrth ffurfio pwyllgor o'r fath. Awgrymir hefyd y dylai clercc a chefnogaeth gyfreithiol sydd yn annibynnol fod ar gael i'r pwyllgor ynghyd a gofyn amlwg ar gyfer hyfforddiant. Ni ystyrir y gellir argymhell yr opsiwn yma.

Mae'r ffactorau a amlinellir uchod yn berthnasol i'r opsiynau amgen a nodir. Byddai trefniadau o'r fath yn golygu gosod y mater gerbron dau gyfarfod ar wahân. Ni ellir datgan na fyddai hyn yn bosib ond gellir damcaniaethu y byddai'n ychwanegu at y risg amserlen a amlinellir uchod.

15. Yn ddarostyngedig i'r uchod mae'r Pwyllgor Archwilio yn cymeradwyo argymhellion y Gweithgor ac yn argymhell y Cyfansoddiad newydd i'r Cyngor Llawn i'w fabwysiadu.

ARGYMHELLIAD

16. Gofynnir i'r Cyngor :
 - (a) benderfynu ar y materion a amlygir ym mharagraff 10(a) a (b) uchod.
 - (b) fabwysiadu y Cyfansoddiad newydd yn unol ag argymhellion y Pwyllgor a'r crynodeb a geir yn yr Atodiadau.

DOGFEN CEFNDIR : Còd Trefniadaeth Ysgolion 2013 - Llywodraeth Cymru.

Rhestr o wahanol adrannau'r Cyfansoddiad :

Adran 1	Cyflwyniad
Adran 2	Diben, diffiniadau, dehongliadau a diwygio
Adran 3	Cael gwybodaeth a chymryd rhan
Adran 4	Y Cyngor Llawn
Adran 5	Y Cabinet
Adran 6	Yr Arweinydd
Adran 7	Y Pwyllgorau Craffu
Adran 8	Y Pwyllgor Safonau
Adran 9	Pwyllgorau Rheoleiddio ac eraill
Adran 10	Cyd-bwyllgorau
Adran 11	Swyddogion
Adran 12	Contractau, cyllid a materion cyfreithiol
Adran 13	Cyfrifoldeb am swyddogaethau
Adran 14	Rheolau Gweithdrefn Mynediad at Wybodaeth
Adran 15	Rheolau Gweithdrefn y Gyllideb a'r Fframwaith Polisi
Adran 16	Rheolau Gweithdrefn Ariannol
Adran 17	Rheolau Gweithdrefn Contractau
Adran 18	Côd Ymddygiad Aelodau
Adran 19	Côd Ymarfer Cynllunio a Phrotocol aelodau
Adran 20	Côd Ymddygiad Swyddogion
Adran 21	Protocol Cyswllt Aelod/Swyddog
Adran 22	Polisi Canu'r Gloch (Côd Adrodd Cyfrinachol)
Adran 23	Disgrifiadau Rôl aelodau.

ATODIAD 2.

Adolygu'r Cyfansoddiad – Crynodeb o'r prif newidiadau.

Y prif newid rhwng y Cyfansoddiad newydd a'r un presennol ydi ei arddull. O'r herwydd mae cymharu cymal wrth gymal yn amhosib. Isod fe welir crynodeb o'r prif newidiadau i'r Cyfansoddiad gan gyfeirio at yr adran berthnasol yn y Cyfansoddiad newydd.

Adran o'r Cyfansoddiad	Y Cyfansoddiad newydd	Y Cyfansoddiad Presennol.
Adran 4	Y Cyngor.	
4.13.2	Cyfyngir hyd cyfarfodydd o'r Cyngor Llawn i 4 awr, gyda disgresiwn i'r Cadeirydd i ganiatáu rhagor o amser.	Nid oes darpariaeth gyffelyb yn y Cyfansoddiad presennol.
4.18	Caniateir cwestiynau gan y cyhoedd mewn cyfarfodydd o'r Cyngor Llawn, gydag amodau.	Mae darpariaeth debyg yn y Cyfansoddiad presennol, ond nid yw wedi ei gweithredu.
4.20	Os yw'r rhybudd perthnasol wedi ei roi, bydd cynigion i'r Cyngor Llawn yn cael eu trafod ar y diwrnod.	Mae'r rheol sy'n mynnu bod cynigion yn cael eu cyfeirio i bwyllgor oni bai bod y Cyngor yn pleidleisio i'w trafod yn cael ei diddymu.
4.20.4	Rhaid i gynnig i ddiswyddo'r Arweinydd gael ei lofnodi gan 20% o aelodau'r Cyngor.	Nid oes darpariaeth gyffelyb yn y Cyfansoddiad presennol.
4.20.6	Cyfyngir yr amser ar gyfer trafod cynigion i 30 munud, oni bai bod y Cyngor yn cytuno i'w ymestyn.	Nid oes darpariaeth gyffelyb yn y Cyfansoddiad presennol.

4.23	Gall yr Arweinydd alw trafodaeth gyffredinol ar gyflwr y sir.	Mae'r rheol y gellir trafod pwnc penodol ymhob cyfarfod o'r Cyngor yn cael ei ddiddymu.
Adran 5	Y Cabinet.	
5.4	Nodir swyddogaethau penodol ar gyfer dirprwy Arweinydd.	Nid oes darpariaeth ar gyfer dirprwy Arweinydd yn y Cyfansoddiad presennol.
5.9.5	Rhoddir pwerau i swyddogion statudol fynnu bod materion yn cael eu trafod gan y Cabinet.	Nid oes darpariaeth gyffelyb yn y Cyfansoddiad presennol.
Adran 7	Y Pwyllgorau Craffu.	
7.7	Mae hawl i benodi hyd at 2 aelod cyfetholedig, heb bleidlais, ar bob pwyllgor craffu.	Nid yw'r nifer o aelodau cyfetholedig posib wedi ei nodi yn y Cyfansoddiad presennol.
7.18	Mae gofyn i aelodau sy'n dymuno cynnwys eitemau ar raglen Pwyllgor Craffu roi o leiaf 7 diwrnod o rybudd.	Nid yw'r Cyfansoddiad presennol yn nodi pa gyfnod rhybudd sydd ei angen.
7.25	Rhoddir cyfyngiad ar sawl penderfyniad o eiddo'r Cabinet y mae gan bwyllgor neu aelod hawl i'w alw i mewn i'w graffu o fewn cyfnod penodol. (Mae Galw i Mewn yn golygu proses ffurfiol sy'n atal y Cabinet rhag gweithredu hyd y bydd y Pwyllgor Craffu wedi ystyried y mater).	Diddymir y rheol yn y Cyfansoddiad presennol na ellir galw mater i mewn oni bai ei fod yn groes i gyfraith neu broses.
7.28	Y Cadeiryddion fydd yn penderfynu pa bwyllgor sy'n ymdrin â mater sy'n disgyn oddi fewn cylch gorchwyl mwy nag un pwyllgor.	Mae'r Cyfansoddiad presennol yn nodi fod materion oddi fewn i gylch gorchwyl mwy nag un pwyllgor yn cael eu trafod yn y ddau bwyllgor.
7.29 ac atodiadau 1-3	Rhoddi canllawiau manwl i gynghorwyr ar sut i weithredu'r drefn "galwad gan gynghorydd i weithredu" sy'n caniatáu i aelod ddod â mater yn ymwneud a'i ward i sylw pwyllgor craffu os yw wedi methu ei ddatrys mewn unrhyw ffordd arall.	Nid oes darpariaeth gyffelyb yn y Cyfansoddiad presennol.

Adran 13	Cyfrifoldeb am Swyddogaethau (Atodiad 1 – Swyddogaethau Anweithredol)	
Pwyllgor Apelau Cyflogaeth	Cyfrifoldebau'r Pwyllgor fydd i : Hyrwyddo safonau uchel o ymddygiad ymysg staff; monitro gweithrediad Cod Ymddygiad Swyddogion; lledaenu ymarfer da ymysg rheolwyr. Ymdrin ag apeliadau gan brif Swyddogion.	Y cyfrifoldebau presennol ydi : Ymdrin â phob apêl gan staff
Adran 13	Cyfrifoldeb am Swyddogaethau (Atodiad 3 – Cynllun Dirprwyo i Swyddogion)	
Cyfarwyddwyr Corfforaethol	Dirprwyr i gyfarwyddwr corfforaethol (neu bennaeth adran a enwebir ganddo) mewn ymgynghoriad ag aelod o'r Pwyllgor Apelau Cyflogaeth ac ymgynghorydd adnoddau dynol, yr hawl i benderfynu ar apeliadau gan staff yn erbyn camau disgyblaeth a gymerwyd yn eu herbyn neu apeliadau dan unrhyw rai o bolisiâu cyflogaeth y Cyngor lle y caniateir hawl apelio.	Nid oes darpariaeth o'r fath yn y Cyfansoddiad presennol.
3.20 (Gosod ffioedd)	Dirprwyr yr hawl i bob prif swyddog mewn ymgynghoriad Prif Weithredwr, Pennaeth Cyllid â'r Swyddog Monitro, Aelod Cabinet perthnasol i osod ffioedd ar gyfer ei wasanaeth.	Mae'r Cyfansoddiad presennol yn rhannu'r cyfrifoldeb rhwng y Cabinet, rhai pwyllgorau (h.y. Trwyddedu) a'r prif swyddog.
Adran 15	Rheolau Gweithdrefn y Gyllideb a'r Fframwaith Bolisi.	
15.1	Diben y rheolau yma ydi egluro'r berthynas rhwng cyfrifoldebau'r Cyngor i sefydlu cyllideb a mabwysiadu rhai cynlluniau oddi fewn i'r fframwaith bolisi (e.e. y Cynllun Strategol) a hawliau'r Cabinet i weithredu a blaenoriaethu oddi fewn i'r gyllideb a'r fframwaith bolisi.	Nid yw'r rheolau yma wedi eu cynnwys yn y Cyfansoddiad presennol.

15.2	Y broses ar gyfer datblygu fframwaith bolisi ydi fod y Cabinet yn cyflwyno argymhelliad i'r Cyngor; os oes aelod yn dymuno cyflwyno gwelliant iddo yn y Cyngor rhaid rhoi diwrnod o rybudd; os yw'r Cyngor yn gwrthod argymhelliad y Cabinet mae gan yr Arweinydd hawl i wrthwynebu a'i anfon yn ôl i'r Cyngor am benderfyniad terfynol.	Gweler uchod.
15.3	Y broses ar gyfer sefydlu cyllideb ydi fod y Cabinet yn ymgynghori ar ei gynigion cychwynnol (hefo'r Pwyllgor Archwilio ymysg eraill) ac ar derfyn yr ymgynghoriad ei fod yn cyflwyno ei gynigion terfynol i'r Cyngor i benderfynu arnynt.	Gweler uchod.
15.4 – 15.8	Mae gweddill y rheolau yn ymdrin â'r broses i'w dilyn os ydi penderfyniadau'r Cabinet yn groes i'r Gyllideb neu'r Fframwaith polisi.	Gweler uchod.
Adran 19	Protocol Cynllunio	
(19).3.5	Ychwanegwyd cymal i'w gwneud yn eglur nad oes gan aelod sydd â buddiant hawl i weithredu fel aelod lleol ond gall ofyn i aelod arall gymryd y rôl o gynrychioli etholwyr yr ardal.	Nid oedd hyn yn eglur yn y Cyfansoddiad presennol.
(19).6	Mae'r cymal newydd yn dilyn canllawiau'r Ombwdsmon ar rag-benderfynu, yn sgil newid yn y gyfraith.	Mae'r Cyfansoddiad presennol yn seiliedig ar y gyfraith fel ag yr oedd.
Adran 21	Protocol Cyswllt Aelod - Swyddog	
21.5 a 21.7	Disgrifiad o rolau aelodau a swyddogion wedi ei gynnwys.	Dim disgrifiad cyffelyb yn y Cyfansoddiad presennol.
21.14	Eglurhad o'r cyfyngiad ar weithgarwch gwleidyddol swyddogion.	Eglurhad manwl ddim wedi ei gynnwys yn y Cyfansoddiad presennol.